

Musiqiy pedagogikada musiqa nazariyasi va garmoniya fanlarining o'zaro bo'liqlik nazariyasi

Xurshida Normurotovna Jumayeva
Navoiy davlat universiteti

Annotatsiya: Musiqiy pedagogika - pedagogika ta'limining (umumiy pedagogika) musiqa san'ati vositalari orqali ta'lim, tarbiya va rivojlanuvchi xususiyatlarini o'rganuvchi sohasi. Musiqiy garmoniyaning mohiyati garmoniya falsafiy-estetik tushunchasini tovush hodisalari maydoniga proyeksiya qilishdan iborat. Garmoniya musiqa uchun eng o'ziga xos badiiy elementlar va munosabatlarni birlashtiradi: shkalalar va intervalli tizimlar, akkordlar va modal funktsiyalar va boshqalar. Dinamik o'zgaruvchanlik ijro jarayonining ajralmas qismi bo'lib, ijroning majoziy va semantik mazmunini etkazishga qaratilgan. Ijrochi musiqachilar quyidagi dinamik vositalardan foydalanadilar: urg'u, dinamikaning kuchayishi va kamayishi, mavhumlash orqali har bir toifaning mohiyatini tushunish va ularning intonatsiya jarayonida rolini aniqlash mumkin.

Kalit so'zlar: klassik gomofonik ohang, musiqiy garmoniya, falsafiy-estetik tushuncha, intervalli tizim, akkordlar va modal funktsiyalar, badiiy elementlar

Music theory in music pedagogy and the theory of interdependence of harmony sciences

Khurshida Normurotovna Jumayeva
Navoi State University

Abstract: Musical pedagogy is a branch of pedagogical education (general pedagogy) that studies the features of education, training and development through the means of musical art. The essence of musical harmony is the projection of the philosophical-aesthetic concept of harmony into the field of sound phenomena. Harmony combines the most specific artistic elements and relationships for music: scales and interval systems, chords and modal functions, etc. Dynamic variability is an integral part of the performance process and is aimed at conveying the figurative and semantic content of the performance.

Keywords: classical homophonic tone, musical harmony, philosophical-aesthetic concept, interval system, chords and modal functions, artistic elements

Musiqiy garmoniyaning mohiyati garmoniya falsafiy-estetik tushunchasini tovush hodisalari maydoniga proyeksiya qilishdan iborat. Garmoniya musiqa uchun eng o'ziga xos badiiy elementlar va munosabatlarni birlashtiradi: shkalalar va intervalli tizimlar, akkordlar va modal funktsiyalar va boshqalar kiradi.

Musiqiy pedagogika - pedagogika ta'limining (umumiy pedagogika) musiqa san'ati vositalari orqali ta'lim, tarbiya va rivojlanuvchi xususiyatlarini o'rganuvchi sohasi. Musiqiy ta'lim usullarini uch guruhga bo'lish mumkin:

- musiqa san'ati mazmuni bilan o'zaro aloqadorlikni aniqlash;
- musiqiy faoliyat usullarini egallashga qaratilgan;
- musiqa orqali bolaning ichki dunyosining paydo bo'lishiga va o'z-o'zini o'zgartirish jarayonini kuzatishiga imkon berish.

Intonatsiya jarayoni eng bevosita artikulyatsiya bilan bog'liq. Ovoz sifatiga ta'sir qiluvchi artikulyatsiya jarayonlari - ma'lum bir tasvirning tashuvchisi. Artikulyatsiya tovushning barcha asosiy parametrlarini - uyg'unlik va parchalanish darajasini, agogiya, tembr, temp, metro-ritmik tashkilot, dinamikani aniqlaydi. Vaqtinchalik intonatsiya vositalari intonatsiyaning musiqaning metr, ritm, temp, hajm, zarba, davomiylik kabi parametrlari bilan o'zaro ta'sirida ifodalanadi. Ritm - bu boshqa ifoda vositalari bog'langan yadro turi. Metr va temp pulsatsiya orqali ritmik birliklarni birlashtiradigan va umumlashtiradigan yuqori tartibli kategoriyalardir. Ularning harakati bir vaqtning o'zida o'zini namoyon qiladi, chunki bular o'zaro bog'liq kategoriyalardir. Ularga nisbatan ularning o'zaro ta'sir qilish shakllaridan biri quyidagicha ifodalanadi: tempning o'zgarishi intonatsiyaning o'lchovi va sifatining o'zgarishiga olib keladi. Masalan, tempni sekinlashtirish ritmik birliklarning batafsilroq va qoida tariqasida ajratilgan bajarilishini talab qiladi, tempni tezlashtirish esa ritmik birliklarni va soddalashtirilgan intonatsiyani birlashtirishni talab qiladi. Metrik birliklarning talaffuz sifatida temp hal qiluvchi rol o'ynaydi. Sekin tempda metrik va ritmik birliklar amalda aniqlanadi, chunki temp tezlashadi, ritmik va metrik farqlash tekislanadi va shunga mos ravishda intonatsiya yanada soddalashadi. Intonatsiyaning dinamik vositalari intonatsiya va musiqaning dinamik xususiyatlarining o'zaro bog'liqligida ifodalanadi. Dinamik o'zgaruvchanlik ijro jarayonining ajralmas qismi bo'lib, ijroning majoziy va semantik mazmunini etkazishga qaratilgan. Ijrochi musiqachilar quyidagi dinamik vositalardan foydalanadilar: urg'u, dinamikaning kuchayishi va kamayishi, mavhumlash orqali har bir toifaning mohiyatini tushunish va ularning intonatsiya jarayonida rolini aniqlash mumkin. Urg'u intonatsiya jarayonida vaqtinchalik va dinamik vositalardan foydalanadi. Dvigatel printsiplarining ichki energiyasini faqat intonatsiya jarayonida metrik impulsni to'g'ri urg'ulash yordamida aniqlash mumkin.

Musiqiy obrazlar soniga qarab asarning musiqiy shakli, ya'ni tuzilishi quriladi. Ishdagi qismlar soni, ularning o'lchami, kontrasti yoki o'xshashligi muhimdir.

Musiqqa vaqt o'tishi bilan davom etib, doimo o'zgarib, rivojlanib boradi. Musiqiy mavzuni uning tarkibiy qismlarini (intonatsiya, motivlar, iboralar, gaplar) takrorlash yoki ularning kontrasti orqali rivojlantirish mumkin. Takrorlash aniq bo'lishi mumkin.

Bitta notani o'zgartirmasdan, bir xil motiv bir necha marta bir xil eshitiladi. Agar takrorlash paytida musiqqa o'zgarishlarga uchrasa, takrorlash variantli bo'ladi. O'zgaruvchan bo'lsa, ritm, metr, rejim o'zgarishi mumkin va ohangdor naqsh ham o'zgaradi. Shunday qilib, variatsiya shakli hosil bo'ladi.

Ketma-ket rivojlanish - bir ovozda turli xil notalardan bir xil motivning takrorlanishi. Bu motiv ketma-ketlik motivi deb ataladi. Motifning har bir harakati ketma-ketlik rishtasini, zvenolar orasidagi interval esa ketma-ketlik bosqichini tashkil qiladi. Agar ketma-ketlikning barcha bo'g'inlari bir xil kalitda bo'lsa, ketma-ketlik diatonik deb ataladi va har bir bog'lanish boshqa tugmachaga o'tsa, ketma-ketlik xromatik bo'ladi.

Takroriy rivojlanishning yana bir usuli - motivli ishlab chiqish. Bu ilgari to'liq yangragan mavzu zarbalarining takroriy modifikatsiyasi. Motiv rivojlanishni nemis bastakori Lyudvig van Betxovenning beshinchi simfoniyasining mavzusi va qismining rivojlanishi deb atash mumkin, bunda birinchi tahdidli motiv rivojlanish jarayonida butunlay boshqacha intonatsiyalarga ega bo'ladi.

Taqlid (lotincha "taqlid" degan ma'noni anglatadi) - kuy yoki kuyning bir qismini ketma-ket ikki yoki undan ortiq ovozda takrorlash. Bu usul XVII-XVIII asrlarda juda keng tarqalgan. Ko'pincha u fuglar va ixtirolar kabi asarlarda qo'llaniladi, lekin ba'zida u xalq musiqasida ham uchraydi. Taqlid turlaridan biri kanon bo'lib, ikkinchi ovoz har doim "kechiktirilgan" bo'lib tuyuladi va shu bilan "echo" effekti yaratiladi. Imitatsiya J.S.Baxning minordagi ikki ovozli ixtirosi va bastakor Nikolay Dmitrievich Leontovichning "Daryo chegarasida" Ukraina xalq qo'shig'ining xor aranjirovkasi kabi asarlarda qo'llaniladi.

Kontrast - bu o'xshash bo'lmagan motivlar, iboralar, mavzularni taqqoslash. Qarama-qarshi musiqiy material umuman boshqacha ritmik naqsh, intonatsiya mazmuni va xarakteriga ega. Har qanday narsadan boshlashingiz mumkin. Agar bu qo'shiq bo'lsa yoki ohangdor cholg'u musiqasi bo'lsa, unda, albatta, ohang ustun bo'lishi kerak. Ammo u hamma narsadan oldin tug'ilishi kerakligi haqiqat emas. Ko'pincha bu sizni yolg'iz qoldirmaydigan noaniq yoki aniq tuyg'ular bo'lib, ularni musiqaga tarjima qilishga undaydi. Ohang va garmoniya musiqqa nazariyasidagi tushunchalar majmuasidir. Uyg'unlik - quloqqa yoqimli va aql bilan idrok etilgan tovushlarning uyg'unligi. Ilmiy nuqtai nazardan, bu g'oya tovushlarni undoshlarga birlashishi va ularning tabiiy ketma-ketligi sifatida kompozitsion va texnik garmoniya tushunchasiga olib keladi. Garmoniya ilmiy va o'quv-amaliy fan sifatida musiqaning baland ovozli tashkil etilishini o'rganadi - ham polifonik, ham monofonik.

Musiqaning eng muhim jihati ohang, kuy, ashula, ashula, monofonik musiqiy fikr ifodalangan. Ohang uning eng sodda va asosiy shakli, boshqa ko'plab ekspressiv effektlarni o'ziga singdiradigan asosiy elementidir. Termining asosiy ma'nolari: bir butunlikka o'zaro bog'langan ketma-ket tovushlar qatori, ohang - garmoniyadan farqli o'laroq chiziq, bir vaqtning o'zida tovushlarning birikmasi sifatida akkord.

Uyg'unlik - aloqa, tartib; tartib, uyg'unlik; uyg'unlik, mutanosiblik, uyg'unlik - musiqa nazariyasidan tushunchalar majmuasi. Uyg'unlik (shu jumladan kundalik nutqda) quloqqa yoqimli va aql bilan idrok etilgan tovushlarning uyg'unligi (musiqiy-estetik tushuncha) deb ataladi. Ilmiy nuqtai nazardan, bu g'oya tovushlarni undoshlarga birlashishi va ularning tabiiy ketma-ketligi sifatida kompozitsion va texnik garmoniya tushunchasiga olib keladi. Garmoniya ilmiy va o'quv-amaliy fan sifatida musiqaning baland ovozda tashkil etilishini o'rganadi.

Melodiya - bu tovushlarning o'zi, notalar. Uyg'unlik - bu tovushlarni quloqqa yoqimli ovoz chiqarish uchun tartibga solish qoidalari. Ohang har doim monofonikdir. bu gorizontal. Harmoniya - bu polifoniya.

Umuman olganda, javob oldingi taqdimotda ko'rsatilgan. Klassik va romantik kuyning garmoniyaga nisbatan bo'ysunuvchi pozitsiyasi haqida gapirganda, ular ohangning hissiy ekspressivlik kuchini va u ifodalagan tasvirning individual yorqinligini anglatmaydi. Gap bir tomondan Vena klassikasidagi garmoniyaning shakllantiruvchi roli bilan, bir tomondan melodik chiziqning roli bilan solishtirganda melodik chiziqning kamroq shakllantiruvchi energiyasi, ohangdor chiziq, uning kamroq konstruktiv "yuk"ligi haqida bormoqda. Bax, qadimgi kuylarda va zamonaviy musiqaning ba'zi hodisalarida - boshqa tomondan. Butunlik shaklini tashkil etishda gomofonik melodik chiziqning nisbatan ahamiyatsiz ishtirokini hisobga olib, shunday deyish mumkin: ha, gomofonik ohang, albatta, malika; lekin bu Angliya qirolichasi; u hukmronlik qiladi, lekin hukmronlik qilmaydi. Va, ehtimol, bunday taqqoslash, birinchi navbatda, gomofonik tuzilishdagi ohang va garmoniya o'rtasidagi munosabatlarning muhim jihatlaridan birini qamrab olishi mumkin. Chunki gomofonik musiqada ham melodik chiziq o'ziga xos ichki rivojlanish mantig'iga ega bo'lib, ma'lum bir shaklga tushiriladi. Klassik kuyning go'zalligi esa musiqaning boshqa jabhalaridan kam bo'lmagan shu mantiq bilan bog'liq. Ammo shunga qaramay, bu erda ba'zi umumiy naqshlar mavjud, garchi ularning namoyon bo'lishi juda moslashuvchan. Bular, masalan, harakatning bir turidan ikkinchisiga tabiiy o'zgarishlar - sakrashdan keyin silliq qadamlar, tez aylanish harakatining oldinga harakatga o'tish tendentsiyasi va boshqalar, shuningdek, rivojlanishning umumiy to'lqinliligi, yutuq. Bir qator ma'lum (mahalliy) cho'qqilar orqali avjiga chiqish, ohang diapazonining izchil kengayishi, ohangdor "qarshilik", inhibitsion va boshqalar hodisalari, motivatsiyaning o'zi haqida gapirmasa ham bo'ladi. Muhimi shundaki, ohangga oid asarlarda (va musiqa shakli va musiqaga bag'ishlangan musiqa asarlari tahlili bo'yicha darslik

bo'limlarida) bu naqshlarning barchasi nafaqat Bax asarlaridan misollar yordamida, balki birinchi navbatda gomofonik materialda muvaffaqiyatli namoyish etilgan. qo'shiq va raqs musiqasi, Vena klassik uslubi, Chopin, Chaykovskiy, Raxmaninov va boshqa bastakorlarning asarlari. Ayrim hollarda (masalan, Betxovenda) ohangning tarangligi, to'siqlarga duch kelib, ularni qat'iyat bilan engib o'tish, faqat kuy harakatining aniq granit qirg'oqlarida o'ralganligi bilan kuchayishi ham muhimdir. ajratilgan ritmik va garmonik tuzilma. Shuning uchun Kurtning gomofonik ohangda etarlicha kuchli va mustaqil chiziqli impulslarning deyarli to'liq yo'qligi haqidagi pozitsiyasi mubolag'a deb hisoblanishi kerak.

Va shunga qaramay, shaklning ma'lum bir umumiy skeleti (uning individual mantig'i emas) gomofonik ohangda asosan metroritmik tashkilot bilan yaqin aloqada bo'lgan uyg'unlik bilan belgilanadi. Ushbu tuzilmalarning buzilishiga ham asosan garmonik vositalar (to'liq o'rniga uzilgan kadans, mukammal o'rniga nomukammal) erishiladi. O'zining individualligini - o'z xatti-harakatlarining individual namunasini aniq ko'rsatgan odam ko'p jihatdan hamma uchun o'rnatilgan umumiy tartib - qonunlar, qoidalar, urf-odatlariga bo'ysunganidek, gomofonik ohang ham bunday elementar "skelet" ga amal qiladi. " asosan uyg'unlik bilan belgilanadigan ko'plab ohanglar uchun umumiydir.

Taqqoslashni davom ettirish mumkin. Jamiyatga muxolifatda bo'lmagan odam uning qonunlari va urf-odatlarini o'zinikidek idrok etishi va ularga majburlashsiz, tabiiy ravishda amal qilishi mumkin. Albatta, bu qonunlar va urf-odatlar shaxsni qaysidir ma'noda cheklaydi, lekin ko'p jihatdan, aksincha, uni ozod qiladi va ozod qiladi. Shunday qilib, an'analar va qoidalarga boy jamiyatda jamiyat a'zosi u yoki bu odatiy holatda nima qilish kerakligini har safar yangidan qaror qabul qilishning hojati yo'q (odatda u uchun buni allaqachon qaror qilgan) va shuning uchun insonning intellektual energiyasi va uning individualligi hayot va faoliyatning yanada qiziqarli va yuqori sohalarida o'zini yanada to'liq namoyon qila oladi.

Xulosa qilib shuni aytish lozimki, xuddi shunday, klassik gomofonik ohang, birinchi navbatda, individual ekspressivlikka intilib, ba'zi umumiy "nazorat funksiyalarini" uyg'unlikka ishonib topshiradi, o'z muammolarini hal qilishda o'zini erkinlashtiradi va ba'zi boshqa jihatlarda uyg'unlikka juda organik bo'ysunadi - tashqi printsip sifatida emas, lekin o'zining uyg'unligi sifatida, uning tashqarisida gomofonik turdagi ohang o'zini o'zi o'ylamaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Проблематика музыкальной эстетики как фактическая сторона повествования. Science and Education 3 (5), 1556-1561
2. КБ Холиков. Тяготение основа-основ в музыкальной композиции. Scientific progress 2 (4), 459-464

3. КБ Холиков. Вокальная культура как психологический феномен. Актуальные вопросы психологии, педагогики, философии 2 (11), 118-121
4. КБ Холиков. О принципе аддитивности для построения музыкальных произведения. Science and Education 4 (7), 384-389
5. КБ Холиков. Три новые версии дефиниции формулировки мажора и минора. Scientific progress 5 (11), 150-157
6. КБ Холиков. Уровень и качество усвоения предмета музыки, закрепление памяти и способности учащихся. Science and Education 5 (2), 452-458
7. КБ Холиков. Обученность педагогике к освоению учащихся сложным способам деятельности. Science and Education 5 (2), 445-451
8. КБ Холиков. Обобщенные функции связок при исполнении академического пения включающей преобразования фальцета и вибрационной функции. Science and Education 5 (11), 287-292
9. КБ Холиков. Искажения при синхронном направлении двух голосов в одновременной системе контрапункта и их решение. Science and Education 5 (11), 143-149
10. КБ Холиков. Педагогическое корректирование психологической готовности ребенка к обучению фортепиано в музыкальной школе. Science and Education 4 (7), 332-337
11. КБ Холиков. Процесс исследования разными методами высшей нервной деятельности. Science and Education 5 (11), 113-118
12. КБ Холиков. Прослушка классической музыки и воздействия аксонов к нервной системе психологического и образовательного процесса. Science and Education 4 (7), 142-153
13. КБ Холиков. Новые мышление инновационной деятельности по музыкальной культуре в вузах Узбекистана. Science and Education 4 (7), 121-129
14. К.Б. Холиков. Отличие музыкальной культуры от музыкального искусства в контексте эстетика. Science and Education 3 (5), 1562-1569.
15. КБ Холиков. Модели информационного влияния на музыку управления и противоборства. Science and Education 4 (7), 396-401
16. КБ Холиков. Измерение эмоции при разучивании музыки, функция компонентного процессного подхода психологического музыкального развития. Science and Education 4 (7), 240-247
17. КБ Холиков. Манера педагогической работы с детьми одарёнными возможностями. Science and Education 4 (7), 378-383
18. КБ Холиков. Внимания музыканта и узкое место захвата подавление повторения, сходство многовоксельного паттерна. Science and Education 4 (7), 182-188

19. КБ Холиков. Сравнение систематического принципа музыкально психологического формообразования в сложении музыки. *Science and Education* 4 (7), 232-239
20. КБ Холиков. Мозг и музыкальный разум, психологическая подготовка детей и взрослых к восприятию музыки. *Science and Education* 4 (7), 232-239
21. К.Б. Холиков. Музыка как релаксатор в работе мозга и ракурс ресурсов для решения музыкальных задач. *Science and Education*. 3 (3), 1026-1031.
22. КБ Холиков. Характеристика психологического анализа музыкальной формы, измерение ракурса музыкального мозга. *Science and Education* 4 (7), 214-222
23. КБ Холиков. Абстракция в представлении музыкально психологического нейровизуализации человека. *Science and Education* 4 (7), 252-259
24. КБ Холиков. Ответ на систему восприятия музыки и психологическая состояния музыканта. *Science and Education* 4 (7), 289-295
25. КБ Холиков. Проект волевого контроля музыканта и воспроизводимость музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 189-197
26. КБ Холиков. Психика музыкальной культуры и связь функции головного мозга в музыкальном искусстве. *Science and Education* 4 (7), 260-268
27. КБ Холиков. Система грамматических форм полифонии, свойственных для классической многоголосной музыки. *Science and Education* 5 (11), 137-142
28. КБ Холиков. Механизмы взаимодействия между психическими и нейронными состояниями. *Science and Education* 5 (6), 178-184
29. КБ Холиков. Психофизиологическая перестройка нейрона во время изучения музыкального произведения. *Science and Education* 5 (6), 123-128
30. КБ Холиков. Музыкальная идея и создание новых идей, его развитие. *Science and Education* 5 (6), 129-136